

Kennis en ketchup

Ze is hoogleraar en heeft een paar titels voor haar naam. Maar vraag je Maartje van der Woude waar ze de meeste kennis opstak, zegt ze: 'Bij McDonald's'. „Toen ik daar als student werkte, leerde ik hoe het échte leven in elkaar zit.” De komende week krijgt de Leidse rechtssociologe de Heinekenprijs.

Lastig momentje. Zat ze in een taxi, kreeg ze het bijna aan de stok met de chauffeur. Onderweg van Schiphol naar Leiden vroeg hij haar naar haar werk, waarna ze hem vertelde over haar vakgebied. Over criminaliteit en immigratie, dus. Nou, dat kwam aan. Meteen kreeg ze de volle laag. Over de moslims in zijn flat. Over de hoofddoekjes bij de supermarktkassa's. En over zijn kinderen, die hij had verboden om met Marokkanen om te gaan. „Het kwam erop neer dat hij immigranten het liefst zou willen wegvagen.” „Hij zat helemaal in zijn emotie. Dan moet je niet aankomen met feiten en argumenten. Daarom ben ik hem maar vragen gaan stellen. Ik vroeg hem waarom hij zo tegen buitenlanders was. Of die misschien bij hem hadden ingebroken. Hij zei dat hij zich stoort aan de moslimvrouwen bij zijn flat omdat ze niet werken. En hij beweerde dat moslims alleen maar veel kinderen krijgen omdat ze ons land willen overnemen.”

„Intussen bleef ik maar vragen stellen. Ik vroeg hoe hij alles zo zeker wist. En waar hij dat allemaal had gelezen. Maar daarop had hij geen antwoorden. Hij zei alleen maar dat hij niet de enige was die er zo over dacht. Op een gegeven moment werd hij stil. Toen we bij mij thuis in Leiden aankwamen, gaf hij me een hand. Hij zei dat we vast geen vrienden zouden worden, maar dat ik hem wel aan het denken had gezet.” Een groter compliment had ze niet kunnen krijgen, vindt ze. Want Maartje van der Woude wil een geëngageerd wetenschapper zijn. „Kennis delen en anderen aan het denken zetten, vind ik de kern van mijn werk. Als ik de kans krijg om de kloof tussen de wetenschap en de samenleving te dichten, grijp ik die aan.”

Of het in een taxi is, met haar blog, in wetenschappelijke publicaties of in collegezalen: ze zal met feiten de nuance zoeken. Hoe harder het publieke debat, hoe groter de behoefte aan nuchtere feiten, schetst ze.

Criminatie

Rode draad in haar wetenschappelijke loopbaan is de term crimmigratie, een uit Amerika overgewaaid samentrekking van criminaliteit en immigratie. „In de Verenigde Staten bleek dat criminaliteit en immigratie in het publieke debat steeds meer met elkaar verweven raakten. Toen zijn we gaan kijken hoe dat in Nederland zat. Hier bleek dat discussies over terrorisme ook al snel over migranten lijkten te gaan. Het werd gevoeld door angst voor alles wat anders is en door aannames dat criminaliteit vooral wordt gepleegd door immigranten. En dat onder vluchtelingen veel criminelen zitten. Je ziet dat dat ook wordt gevoeld door beeldspraak in de media. Als de pers het heeft over 'een tsunami van vluchtelingen' wakker je onrust aan. Ten onrechte, want onderzoek laat zien dat de link tussen immigratie en criminaliteit niet zonder meer gemaakt kan worden.”

Stil protest van een uitgeprocedeerde asielzoeker. FOTO ANP

Allochtoon in een supermarkt. FOTO PETER SCHOONEN

Protest tegen een asielzoekerscentrum in Utrecht. FOTO THUIS ROOMANS

Want bij tegenslag is er altijd behoefte aan een zondebok. En dan is een groep die herkenbaar anders is al snel het milkpunt. „Nee, Nederland is geen tolerante samenleving, benadrukt ze. „We doen wel alsof we ruimdenkend zijn, maar als je op internet kijkt naar sites met anonieme reacties, zie je dat het laagje van fatsoen maar heel dun is.”

Angst
 Ze signaleert dat de angst zijn weerslag kreeg op het publieke debat. Drijvend op de onrust en om de kiezer te sussen jaste de politiek er haastig een reeks anti-terrorisme-wetten doorheen, meent ze. Wetten waar ze vraagtekens bij zet. „Het publiek krijgt misschien het

idee dat ons land veiliger wordt als er maatregelen worden genomen, maar je kunt je afvragen in hoeverre die maatregelen wel altijd het gewenste effect sorteren. Want door een onevenredige toepassing op bepaalde groepen binnen de samenleving kunnen die wetten ook meer kwaad dan goed doen.” Bij haar onderzoek naar de wisselwerking tussen wetgeving in theorie en de praktijk, hield ze onder meer de grensbewaking tegen het licht. Zijn onze grenzen dicht? „Nee, maar dat hoeft ook niet. Want als mensen ergens heen willen waar het beter en veiliger is, komen ze toch. Wie op de vlucht is voor geweld en vervolging laat zich echt niet tegenhouden door een slagboom of

een grenspost. Dan laat je je desnoods met je kinderen in een vrachtwagen opsluiten.” Ze staat te boek als een geëngageerd wetenschapper. Betrokken dus. Maar ben je dan nog wel objectief? „Jazeker, ik ben geëngageerd in die zin dat ik gedreven ben om mijn vak en mijn onderzoekresultaten naar buiten te brengen. Maar ik ben niet geëmotioneerd of gekleurd. Want ik blijf onafhankelijk. Denk ook niet dat ik blind ben voor de werkelijkheid. Ik ben echt niet zo naïef om te denken dat alle vluchtelingen zielig zijn. Er zullen echt wel mensen tussen zitten met verkeerde bedoelingen, maar je moet nooit de omstandigheden uit het oog verliezen waarom mensen huis en haard verlaten.”

Hoogleraar Maartje van der Woude.

De komende week krijgt ze de Heineken Young Scientist Award voor haar onderzoek naar de wisselwerking tussen het recht en het publieke debat. De jury looft haar als 'een uitzonderlijk en aanstekelijk wetenschappelijk talent' en noemt haar 'een eigenzinnige, gedreven wetenschapper die ook aansprekend contact zoekt met de samenleving.’

Tweede keus

En dan te bedenken dat het tweede keus is, die stap richting de wetenschap. Want ze was beslist van plan om rechter te worden. En stomverbaasd, dat ze niet werd aangenomen nadat ze als 21-jarige afgestudeerde haar sollicitatiebrief had gestuurd. Boos belde ze de

sollicitatiecommissie. Wat was er mis? Waren haar cijfers niet hoog genoeg? Was haar motivatie niet optimaal? „Ze vertelden me dat ik eerst maar wat levenservaring moest opdoen. Ik was zwaar teleurgesteld. Mijn droom lag in duigen.” Na een boze bui sloeg ze een ander pad in: een studie criminologie. „Bij mijn rechtenstudie had ik geleerd hoe het recht in elkaar zit, bij criminologie leerde ik iets over psychologie, over sociologie en politiek. Daar kreeg ik inzicht over het effect van straffen voor de veroordeelde en voor de samenleving.”

Titels
 Maartje van der Woude heeft een paar titels voor haar

onderwijs gewoon leuk.” Trouwens: die droom om rechter te worden, kwam in 2014 alsnog uit. Eén dag per maand draait ze als rechter-plaatsvervanger mee bij rechtbankzittingen in Haarlem en Alkmaar. „Achteraf ben ik blij dat ze me bij mijn eerste sollicitatie in de wachtkamer hebben gezet, want het is ontzettend zwaar. Bij het beoordelen van strafzaken merk ik nu hoe belangrijk het is om een bredere basis te hebben. Door mijn werk en door mijn levenservaring, kijk ik nu anders naar mensen. Dat gaat veel verder dan rechtsregels.”

Haar werkervaring tussen de hamburgers leerde haar vooral dat ze haar wetenschappelijk onderzoek een praktisch vervolg wil geven. „Ik denk altijd aan de vertaalslag. Wat zijn de lessen die we eruit kunnen trekken? Hoe kunnen we de wereld hiermee verbeteren?” Nog even over die Heineken-prijs, die ze nu krijgt. Die bestaat uit een kunstwerk en een bedrag van tienduizend euro, dat ze gaat besteden aan onderzoek. Hoe is het om je als onafhankelijk wetenschapper door een biemerker te laten sponsoren? „Als het geld bij een sigarettenmerk vandaan zou komen, zou ik er moeite mee hebben. Mijn vader heeft een ernstige longziekte, dus voor een prijs uit de tabaksindustrie zou ik hebben bedankt. Maar met een biemerker heb ik geen moeite. Bier sla ik niet af.”

Jan Vriend

Professor Maartje in het kort:

Professor mr. dr. Maartje van der Woude kwam in 1980 ter wereld in Bakkum. Later verhuisde het gezin naar Meppel waar ze haar gymnasiumdiploma haalde. Ze studeerde rechten en criminologie in Leiden. Nu is ze hoogleraar rechtssociologie aan de Universiteit Leiden en verbonden aan universiteiten in Montreal en Oslo. Bij haar werk richt ze zich op onderwerpen als immigratie, terrorisme, openbare orde en veiligheid en de wisselwerking tussen theorie en praktijk bij wetgeving. Ze woont in Leiden.

'Van mijn bijbaan bij McDonald's leerde ik het meest'